

2. Виноградов В. В. О теории литературных стилів. *Избранные труды. О языке художественной прозы.* М.: Наука, 1980. С. 240 – 249.
3. Дашвар Люко. Молоко з кров'ю: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2020. 272 с.
4. Дуденко, О. Кольоропис Люко Дашвар. Філологічний часопис, 2018. <https://doi.org/10.31499/2415-8828.1.2015.138863>
5. Енциклопедичний словник символів культури України : заг. ред.: В. П. Коцур та ін.]. Вид. 5-те, допов. і випр. Корсунь-Шевченківський: Вид. В. М. Гаврищенко, 2015. 911 с.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
7. Лотман Ю. М. Чему учатся люди: статті и заметки. М.: Центр книги Рудомино. 2010. 413 с.
8. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2008. 344 с. (Альма-матер).
9. Цвейг С. Зигмунд Фрейд. Из биографической трилогии "Врачевание и психика". М.: Форкис, 1990. - 343 с.
10. Юнг К. Г. Архетип и символ. М.: Ренессанс, 1991. 343 с.

Ірина Масляєва

Криворізький державний педагогічний університет

СОЦІОКУЛЬТУРНА МАРКОВАНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ГЛЮТОНІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

У статті досліджено соціокультурну маркованість фразеологічних одиниць української мови із глютонічним компонентом. З'ясовано місце відповідних фразеологізмів в українській мові, акцентовано на особливостях символічної та

соціокультурної інтерпретації. Виявлено семантичні асоціації й описано особливості прочитання етнокультурних кодів крізь призму звичаїв, традицій, історичних віх та народного побуту українців.

Ключові слова: фразеологізм, глютонім, етнонім, культура, лінгвокультура, символ.

The article deals with the socio-cultural labeling of phraseological units of the Ukrainian language with a gluten component. We investigated the role of phraseological units in the Ukrainian language and the peculiarities of symbolic and socio-cultural interpretation. Semantic associations are revealed and the specifics of reading ethnocultural codes through the prism of customs, traditions, historical and folk life of Ukrainians are described.

Keywords: phraseological unit, glutonym, ethnonym, culture, linguoculture, symbol.

В умовах сучасного суспільства особливе зацікавлення викликає культура харчування, яка являє собою ключовий соціокультурний концепт, що втілюється в багатьох фразеологічних одиницях, а відтак – потребує більш детального аналізу. Фразеологізми із глютонічним компонентом загалом та з глютонічним компонентом *сало* зокрема демонструють яскравий приклад відображення ідентифікації українським етносом своєї національної самосвідомості, ментальності й унікальності в усіх її позитивних чи негативних проявах.

Реалії сьогодення репрезентують значні здобутки вітчизняних і зарубіжних мовознавців, у наукових працях яких комплексно висвітлено найрізноманітніші аспекти вивчення фразеології – психокогнітивний, етнолінгвістичний та лінгвокультурний (Н. Венжинович, Л. Савченко, О. Селіванова, О. Левченко, В. Жайворонок та ін.). Фіксуємо й активне зацікавлення вчених лінгвокультурним напрямом дослідження фразеологічних одиниць, які містять у своїй структурі певний харчовий компонент.

Функціонування фразеологічних одиниць, у складі яких наявний той чи той

глютонім, впливає на вироблення та укорінення в суспільстві національних стереотипів. Окремої уваги потребує глютонічний компонент *сало* у складі фразеологізмів української мови, адже він репрезентує національну своєрідність українців, вирізняє їх з-поміж представників інших націй.

Для українців сало є не лише цінним продуктом харчування, а й символом національної культури. Витоки шанобливого ставлення до сала сягають далекої минувщини народу. Споконвічно свиня (м'ясо, сало, ковбаса) є неформальним лідером серед гастрономічних уподобань українців, до того ж сало є нашим національним «стратегічним продуктом» [4, с. 42]. Лексема *сало* як глютонічний компонент фразеологізмів української мови набуває доволі поліаспектного потрактування, оскільки не завжди втілює лише позитивні характеристики української етноспільноти.

Як відомо, в українській народній харчовій системі життєзабезпечення сало здавна виступає ознакою добробуту та достатку. Відповідна семантична насаженість притаманна й таким фразеологічним одиницям, як-от: *годувати, як (мов, немов і т. ін.) на сало* (2, с. 778), що означає 'щедро, сито харчувати когось'; *жити, як бобер у салі* – 'дуже добре, заможного, безтурботно' (2, с. 778). Фразеологічна царина маніфестує активне побутування глютоніма *сало* у поєднанні із зоонімом *кіт (кішка)*, що, своєю чергою, вказує на традиційні народознавчі уявлення українців: *як кіт до сала* – 'допасти до чогось'; 'жадібно, енергійно щось робити' (1, с. 378); *(позирати) як кіт на сало* – 'ласо, пристрасно дивитися' (1, с. 378). Окрім того, семантичне значення цих фразеологізмів демонструє певну надмірність, а вживання глютоніма *сало*, очевидно, мотивоване далеким історичним минулим і пов'язано з тим, що у повоєнні роки солоне сало слугувало стратегічним запасом для скрутних часів, довго не псувалося і зберігалося сирим у скляних трьохлітрових банках, які здебільшого відкривали, коли зовсім не було чого їсти [1].

Однак харчові уподобання українців свідчать про те, що жирну їжу, зокрема й сало, варто вживати з хлібом: *дурне сало без хліба* (1, с. 21). Цілком закономірним є

тлумачення фразеологізму (сало без хліба не їдять), яке відображає певне стереотипне уявлення, що сформувалося досить давно й набуло поширення посеред інших культурних лінгвоспільнот. До того ж відповідна фразеологічна одиниця має ще два значення, одне із яких виражене негативною конотацією: 1) одна їжа без іншої не корисна; 2) недоумкувата, не здатна ні до чого людина. Звідси, відповідно, останнє потрактування демонструє національний колорит українців, декодування якого може викликати у представників інших етнospільнот несприйняття або нерозуміння, оскільки зчитування такого культурного коду посилює здебільшого носіям української культури.

Фразеологічна царина будь-якої мови знаходяться в тісному взаємозв'язку з історією, традиціями, побутом народу, являє собою джерело фонові інформації, відображає вияви національної культури, зберігає найсуттєвіший історичний досвід. Лінгвокультурна маркованість фразеологічних одиниць із глутонічним компонентом *сало* виявляється у специфічній образності фразем, що втілюють національні особливості українського етносу. Такі особливості здебільшого реалізуються внаслідок оригінального поєднання понять, які створюються на основі постійних асоціативних реалій (знаків-символів / етнонімів) і демонструють образне переосмислення звичайних речей.

Список використаних джерел

1. Артюх Л. Ф. Чому українці люблять сало. URL: <http://ethnography.org.ua/content/chomu-ukrayinci-lyublyat-salo>
2. Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології : монографія. Ужгород, 2018. 462 с.
3. Григор'єва Т. Ю. Класифікаційні особливості фразеологізмів із компонентом-найменуванням 'їжа' в сучасній англійській мові. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Філологія (мовознавство). Вінниця, 2015. Вип. 21. С. 7–12.

4. Добролюба Г. М. Концепт свиня як один із основних образів української етнолінгвістики та лінгвокультурології. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія*. 2019. № 13. С. 36–50.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Фразеологічний словник української мови. За заг. ред. Л. С. Паламарчука. Київ, 1993. Кн. 1. 528 с.
2. Фразеологічний словник української мови. За заг. ред. Л. С. Паламарчука. Київ, 1993. Кн. 2. 529 – 980 с.

Ольга-Юліта Погореляк

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

НАЗВИ СУЗІР'ІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ І КУЛЬТУРІ

У статті проаналізовано сучасний стан пізнання назв сузір'їв та поширеність народних найменувань серед студентів. Висвітлено результати дослідження асоціативних полів деяких із сузір'їв – Велика Ведмедиця, Орion, Кассіопея та Волосся Вероніки. Було розглянуто та порівняно структуру зазначених полів.

Ключові слова: *ономастика, асоціативний експеримент, назви сузір'їв, стимул, реакція.*

This article deals with the current state of knowledge about names of constellations and prevalence of folk names among the students. The associative fields among some names of constellations – Ursa Major, Orion, Cassiopeia and Coma Berenices were analyzed. Their structure was studied and compared.